

Gramàtica històrica catalana

Francesc de B. Moll

PUV

GRAMÀTICA HISTÒRICA
CATALANA

Francesc de B. Moll

GRAMÀTICA HISTÒRICA
CATALANA

Edició corregida i anotada per
Joaquim Martí Mestre

amb la col·laboració de
Jesús Jiménez

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

2006

BIBLIOTECA
LINGÜÍSTICA CATALANA

31

Direcció

Antoni Ferrando Francés
Ángel López García

Comitè científic

Germà Colón (Universitat de Basilea, Suïssa)
Joseph Gulsoy (Universitat de Toronto, Canadà)
Philip Rasico (Universitat de Vanderbilt, Estats Units d'Amèrica)
Beatrice Schmid (Universitat de Basilea, Suïssa)
Max W. Wheeler (Universitat de Sussex, Gran Bretanya)
Curt Wittlin (Universitat de Saskatchewan, Canadà)

Aquesta publicació no pot ser reproduïda, ni totalment ni parcialment, ni enregistrada en, o transmesa per, un sistema de recuperació d'informació, en cap forma ni per cap mitjà, sia fotomecànic, fotoquímic, electrònic, per fotocòpia o per qualsevol altre, sense el permís previ de l'editorial.

Títol original: *Gramática histórica catalana* (Gredos, 1952)
Primera edició en català: Universitat de València, 1991

© Hereus de Francesc de B. Moll, 2006
© De la traducció: Ferran Fabregat (1991) i Elvira Iñigo (2006)
© D'aquesta edició: Universitat de València, 2006

Producció editorial: Maite Simon
Disseny interior i maquetació: Inmaculada Mesa
Correcció: Elvira Iñigo
Coberta
Disseny: Maite Simon
Tractament gràfic: Celso Hernández de la Figuera

ISBN-10: 84-370-6412-0
ISBN-13: 978-84-370-6412-3
Dipòsit legal: V-3360-2006

Impressió: Guada Impressors, SL

ÍNDEX

Presentació, <i>Antoni Ferrando</i>	13
Uns mots de gràcies, <i>Aina Moll</i>	17

GRAMÀTICA HISTÒRICA CATALANA

Pròleg	23
Abreviatures i signes especials	25
Sons catalans i la seva transcripció.....	26

I. ORIGEN I FORMACIÓ DEL CATALÀ

1. Noció del català. Els seus dialectes	31
2. Orígens del català	37
3. Elements constitutius del català.....	46
3.1 El llatí.....	46
3.2 El substrat preromà	49
3.3 L'element grec.....	51
3.4 L'element germànic.....	52
3.5 L'element àrab.....	54
3.6 La llengua dels mossàrabs	57
3.7 Influència de llengües modernes.....	58
4. Factors històrics de la divisió dialectal	62
5. La literatura catalana.....	67

II. FONÈTICA

1. Vocalisme.....	71
1.1 Vocals tòniques	71
1.1.1 Ī del llatí clàssic, [i] del vulgar.....	71
1.1.2 Ě i AE del llatí clàssic, [ɛ] del vulgar.....	72
1.1.3 Ē, Ě i OE del llatí clàssic, [e] del vulgar.....	74
1.1.4 Ā, Ǻ del llatí clàssic, [a] del vulgar	80
1.1.5 Ō del llatí clàssic, [ɔ] del vulgar.....	85
1.1.6 Ō i Ů del llatí clàssic, [o] del vulgar	87
1.1.7 Ū del llatí clàssic, [u] del vulgar	91

1.2	Vocals àtones.....	92
1.2.1	Vocals en síl·laba inicial.....	92
1.2.2	Pretòniques internes.....	95
1.2.3	Posttòniques internes.....	96
1.2.4	Vocals finals.....	99
2.	Consonantisme.....	101
2.1	Consonants inicials.....	101
2.1.1	Labials.....	101
2.1.2	Dentals.....	103
2.1.3	Palatals i velars.....	104
2.1.4	Nasals.....	105
2.1.5	Líquides.....	105
2.2	Consonants intervocàliques.....	107
2.2.1	Labials.....	107
2.2.2	Dentals.....	107
2.2.3	Palatals i velars.....	110
2.2.4	Nasals i líquides.....	113
2.3	Consonants finals.....	114
2.3.1	Finals llatines.....	114
2.3.2	Finals romàniques.....	115
2.3.2.1	Conservació i desaparició.....	115
2.3.2.2	Vocalització.....	116
2.3.2.3	Ensordiment.....	117
2.4	Grups de dues consonants.....	117
2.4.1	Grups inicials.....	117
2.4.2	Grups interiors.....	119
2.4.2.1	Consonants geminades o dobles.....	119
2.4.2.2	Grups amb labial com a primer element...	120
2.4.2.3	Grups amb dental com a primer element..	122
2.4.2.4	Grups amb palatal o velar com a primer element.....	124
2.4.2.5	Grups amb nasal com a primer element ...	126
2.4.2.6	Grups amb líquida com a primer element.	129
2.4.2.7	Grups amb L com a segon element.....	130
2.4.3	Grups finals.....	132
2.4.3.1	Grups que no han estat mai interiors.....	132
2.4.3.2	Grups que han estat interiors.....	133
2.5	Grups de tres consonants.....	134
2.6	Combinacions amb semivocals.....	135
2.6.1	Combinacions amb [w].....	135
2.6.2	Combinacions amb y.....	137

2.7 Consonantisme arabocatalà.....	143
2.7.1 Labials	144
2.7.2 Dentals	145
2.7.3 Líquides.....	146
2.7.4 Palatals	147
2.7.5 Velars i guturals.....	148
2.7.6 Semivocals	150
3. Fenòmens especials	150
3.1 Addició de fonemes	150
3.1.1 Al principi de mot	150
3.1.2 Al final de mot	152
3.1.3 A l'interior de mot.....	153
3.2 Reducció de fonemes	154
3.3 Resolució del hiat.....	155
3.4 Metàtesi.....	156
3.5 Encreuaments.....	158
4. Fonètica sintàctica	161
4.1 Contactes vocàlics.....	161
4.2 Contactes consonàntics	162

III. MORFOLOGIA

1. El nom.....	165
1.1 Els casos.....	165
1.2 El nombre.....	167
1.2.1 Formació del plural	167
1.2.2 Singulars analògics del plural	169
1.3 El gènere	169
1.3.1 Determinació del gènere dels substantius	169
1.3.2 Distinció de les formes masculina i femenina en els adjectius.....	171
1.3.3 Distinció de les formes masculina i femenina en els substantius	172
1.4 Comparatiu i superlatiu.....	173
1.5 Numerals.....	174
2. El pronom	175
2.1 Pronoms personals	175
2.1.1 Formes plenes	175
2.1.2 Formes reduïdes	177

2.2 Possessius.....	177
2.2.1 Formes plenes	177
2.2.2 Formes reduïdes	179
2.3 Demonstratius	179
2.4 Article definit	180
2.5 Relatius i interrogatius	183
2.6 Indefinits	184
2.6.1 D'afirmació	184
2.6.2 De dubte i negació	184
2.6.3 De distribució.....	184
2.6.4 De quantitat.....	185
2.6.5 De manera	185
3. Les partícules	185
3.1 Adverbis.....	185
3.1.1 De temps	185
3.1.2 De lloc.....	186
3.1.3 De manera	188
3.1.4 De quantitat.....	188
3.1.5 D'afirmació i negació.....	188
3.2 Preposicions i conjuncions.....	189
4. El verb.....	189
4.1 Infinitiu	191
4.2 Gerundi.....	193
4.3 Participi de pretèrit	194
4.4 Present d'indicatiu	195
4.5 Present de subjuntiu	200
4.6 Pretèrit imperfet.....	204
4.7 Perfet	207
4.7.1 Perfets febles	207
4.7.2 Perfets forts	210
4.7.2.1 Perfets en -UI.....	210
4.7.2.2 Perfets en -SI.....	213
4.7.2.3 Perfets en -I.....	214
4.8 Plusquamperfet.....	215
4.9 Imperatiu	218
4.10 Formes incoatives.....	219
4.11 Futur i condicional	222

4.12 Verbs irregulars	224
4.12.1 <i>Anar</i>	224
4.12.2 <i>Esser</i>	227
4.12.3 <i>Estar</i>	229
4.12.4 <i>Fer</i>	230
4.12.5 <i>Haver</i>	231
4.12.6 <i>Poder</i>	233
4.12.7 <i>Venir</i>	235
4.12.8 <i>Voler</i>	237

IV. FORMACIÓ DE MOTS

1. Sufixació	239
1.1 Sufixos nominals	239
1.2 Sufixos verbals	263
2. Composició	266
2.1 Nom + nom	266
2.2 Verb + nom	267
2.3 Verb + verb	267
2.4 Partícula + verb	267
2.5 Partícula + nom	270
3. Postverbals	270

V. SINTAXI

1. Substantiu	271
2. Adjectiu	274
3. Adverbi	277
4. Pronoms i articles	279
5. Verb	290
5.1 Verb auxiliar + participi de pretèrit	290
5.2 Verb auxiliar + gerundi	293
5.3 Verb auxiliar + infinitiu	293
5.4 Enllaç del verb amb els seus complements	295
5.4.1 Complement directe	295
5.4.2 Complement indirecte	298
5.4.3 Predicat nominal	299

5.4.4	Complements circumstancials	299
5.4.4.1	Usos de la preposició <i>a</i>	300
5.4.4.2	Usos de la preposició <i>en</i>	301
5.4.4.3	Usos de la preposició <i>amb</i>	302
5.4.4.4	Interferències de les preposicions <i>a</i> , <i>en</i> i <i>amb</i>	303
5.4.4.5	Usos de la preposició <i>de</i>	306
5.4.4.6	Usos de les preposicions <i>per</i> i <i>per a</i>	308
5.4.4.7	Usos dels pronoms adverbials	310
5.4.4.8	Usos del gerundi	312
5.5	Enllaços del verb finit amb l'infinitiu	315
6.	Col·locació dels mots en la frase.....	317
7.	Oracions	325
7.1	Oracions coordinades	325
7.1.1	Coordinades copulatives.....	325
7.1.2	Coordinades disjuntives.....	327
7.1.3	Coordinades adversatives	328
7.1.4	Coordinades consecutives	330
7.2	Oracions subordinades	331
7.2.1	Subordinades substantives.....	331
7.2.2	Subordinades adjectives o de relatiu	334
7.2.3	Subordinades adverbials	341
7.2.3.1	Locals.....	341
7.2.3.2	Temporals	342
7.2.3.3	Causals.....	346
7.2.3.4	Modals	350
7.2.3.5	Consecutives	351
7.2.3.6	Finals.....	351
7.2.3.7	Condicionals	352
7.2.3.8	Concessives.....	354
	Bibliografia lingüística.....	357
	[Suplement bibliogràfic per a aquesta edició].....	367
	Abreviacions	395
	Índex de matèries	397
	Índex de mots.....	401

PRESENTACIÓ

Amb motiu de la investidura de Francesc de B. Moll com a doctor *honoris causa* de la Universitat de València, el 19 d'octubre de 1984, la nostra *alma mater* va voler guardar-ne record amb la publicació dels parlaments que s'hi van pronunciar i de la traducció de la seua *Gramàtica històrica catalana* (Madrid, Gredos, 1952). El llibre va aparèixer l'any 1991 com a número vuitè de la col·lecció «Honoris Causa» de la Universitat de València. Com ja ens va advertir Aina Moll en la seua presentació del volum, Francesc de B. Moll hauria volgut fer-ne una versió catalana corregida i augmentada, a la qual pensava dedicar «molts mesos... o uns quants anys». Conscient que, per edat i per una prolongada malaltia, ja no podria enllestir una feina tan feixuga, malgrat les observacions que havia anat anotant en el seu exemplar de treball, Moll només va autoritzar-ne la mera traducció, sense addicions ni correccions.

L'excel·lent acollida de la versió traduïda ens ha demostrat que el text, malgrat els anys transcorreguts, no sols no ha perdut interès sinó que continua sent una obra de consulta obligada per als estudiosos de la gramàtica històrica catalana. La claredat expositiva i les aportacions singulars de Moll, com ara l'estudi sobre els orígens i la formació del català, l'atenció al consonantisme arbigocatalà, la petita però magistral monografia que és el capítol dedicat a la formació de mots i les anàlisis sobre qüestions inèdites de sintaxi històrica, l'han convertit en un manual no superat en molts aspectes. Joan Coromines, que va dissentir d'algunes interpretacions de l'autor, no es va estar de qualificar el capítol de la formació de mots, elaborat amb dades generalment de primera mà, com un «treball excel·lent». Més encara, les sovintejades referències de Moll a la dialectologia i a la història externa de la llengua enriqueixen la seua gramàtica històrica amb uns elements metodològics innovadors.

Tot plegat explica que la demanda del manual no haja cessat. És per això que hem considerat convenient de reeditar-lo, si bé sota unes noves premisses. El llibre s'integra ara dins la col·lecció «Biblioteca Lingüística Catalana» i no es presenta com una mera reedició de la traducció, sinó com una revisió en profunditat del text de 1991, que afecta no solament

les errades advertides sinó també la presentació. El text ha conservat la morfologia i l'accentuació oriental d'aquella versió, no solament en atenció als orígens geogràfics de l'autor, sinó a uns destinataris majoritàriament acostumats a aquestes convencions; s'han substituït les representacions fonètiques fetes d'acord amb el sistema de la *Revista de Filología Española* pels signes de l'Alfabet Fonètic Internacional (AFI); s'ha fet un buidatge de totes les obres citades per Moll per tal de completar el repertori bibliogràfic final i se n'ha regularitzat el sistema de citació. Ara bé, potser la gran novetat d'aquesta edició rau en l'aportació de Joaquim Martí Mestre, que ha preparat unes breus però denses notes a peu de pàgina —oportunament identificades amb parèntesis quadrats per a distingir-les de les notes originals de l'autor—, que permeten a l'estudiós de posar-se al dia quant a l'*status questionis* de cada tema tractat, ja que ens forneixen les contribucions bibliogràfiques més rellevants a la nostra disciplina lingüística dels darrers cinquanta anys. Així, s'han tingut en compte les aportacions de Joan Coromines, contingudes no solament en els seus articles sinó en el seu monumental DECat, les gramàtiques històriques de Carles Duarte / Àlex Alsina i d'Eduard Blasco i els estudis i monografies d'especialistes com Joseph Gulsoy, Philip Rasico, Germà Colón, Joan Miralles, Antoni M. Badia i Margarit, Joan Veny, Joaquim Rafel, Joan Martí i Castell, Emili Casanova, Jordi Bruguera, Max Wheeler, Josep Moran, Manuel Pérez Saldanya, Joan Rafael Ramos, Josep Martines i del mateix Joaquim Martí. S'hi reporten també els estudis lingüístics de textos medievals i moderns fets el darrer mig segle, que ens proporcionen un coneixement més precís de l'evolució de la llengua en la seua triple dimensió diacrònica, diatòpica i diafàsica.

Amb aquestes actualitzacions no sols hem satisfet parcialment el desig de l'autor de posar al dia la seua *Gramàtica històrica catalana*, com un inajornable tribut històric, sinó que oferim un manual viu i de consulta imprescindible.

A més del treball impagable del professor Martí Mestre, estudiós de la llengua catalana del període modern, cal ressaltar la tasca del professor Jesús Jiménez, especialista en fonologia catalana, el qual no solament s'ha ocupat de la correcció i transformació de les transcripcions fonètiques i de la taula de correspondències, sinó que ha fet un seguiment exhaustiu per resoldre les dificultats que presentava un text d'aquestes característiques, recuperat parcialment d'antics suports informàtics, per a ser editat amb el rigor necessari. En aquest sentit, el repte ha estat d'adequar les transcripcions als criteris actuals, però mantenint en tot moment el respecte i la fidelitat a l'obra original.

El professor Lluís Polanco, bon coneixedor de la llengua àrab, ha atès, sol·lícit, la nostra demanda de col·laboració per a comprovar la correcció dels signes de l'alfabet àrab i de la seua transliteració; no podia ser altra-ment, ja que fou ell qui l'any 1991 els va –literalment– dibuixar.

Tots tres professors, col·legues del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de València, han abocat en el llibre el bo i millor de les seues competències professionals. Sens dubte, mereixen la nostra gratitud, perquè el treball ha estat minuciós i rigorós. Gràcies a ells no som davant d'una peça arqueològica, sinó del llibre de tarannà obert que va concebre l'autor.

No podem deixar d'esmentar l'interès i la dedicació amb què Elvira Iñigo, correctora de Publicacions de la Universitat de València, ha abordat la preparació del llibre. La seua intervenció ha anat més enllà del seu quefer professional, i el seu esforç ha estat clau per a la consecució d'una edició ben feta. Tampoc no ha estat fàcil el treball de composició i maquetació del text i Inmaculada Mesa ha sabut, com sempre, tractar-lo com requeria. Finalment, no puc obviar la implicació de Maite Simon, editora de PUV, que ha coordinat el procés editorial i s'ha il·lusionat perquè el projecte es materialitzés al més aviat i de la millor manera possible.

Amb la publicació d'aquesta obra sota les premisses suara comentades, la Universitat de València no solament ha ofert un servei impagable als investigadors i als estudiants universitaris, sinó que testimonia una vegada més la seua gratitud envers un filòleg extraordinari que, a més de la *Gramàtica històrica catalana*, va fer possible la redacció i publicació d'una de les obres més remarcables de la filologia romànica, el *Diccionari Català Valencià Balear*, feta amb la col·laboració generosa d'un insigne valencià, Manuel Sanchis Guarner, i d'Aina Moll. Encara que amb una miqueta de retard, vol ser també l'aportació valenciana més emblemàtica a la commemoració del centenari de la naixença de l'autor.

No cal dir que aquesta edició no hauria estat possible sense la conivència de la família Moll, que una vegada més ha sabut ser fidel al pare, tant pel que fa al seu compromís per la llengua catalana com a la seua especial estima al País Valencià.

ANTONI FERRANDO FRANCÉS
València, juny de 2006

UNS MOTS DE GRÀCIES

Ja és la segona vegada que la Universitat de València reintrodueix en el món universitari, tot donant-li un nou impuls, la Gramàtica Històrica Catalana de Francesc de Borja Moll.

Ho féu per primera vegada quan, davant la impossibilitat en què l'autor es trobava de correspondre amb un treball inèdit a l'honor que se li havia fet amb el doctorat honoris causa, trià aquesta obra –publicada inicialment en castellà i exhaurida de molts anys– per a presentar-la, en versió catalana feta per un valencià, dins la seva col·lecció Honoris Causa. Aquest gest vencé les darreres resistències d'un Moll que, aclaparat per la vellesa i la malaltia, admetia finalment que mai no podria realitzar el seu disseny de fer-ne personalment una versió catalana degudament revisada, i que valia més reproduir-la sense canvis i en la nostra llengua que deixar-la caure en l'oblit. Acceptà, doncs, l'oferta amb agraïment, però amb la recança de no haver pogut evitar el desfasament de l'obra, en els quaranta anys transcorreguts des de la seva publicació.

Han passat quinze anys més, l'edició s'ha exhaurit, i si Moll visqués agrairia, sens dubte, que aquest desfasament hagi estat feliçment pal·liat per la present edició, que ve a ser un homenatge de la Universitat de València a la persona i a l'obra del seu doctor honorari. Gràcies a aquesta iniciativa i a la manera com s'ha portat a terme, l'obra compleix encara el doble objectiu que l'autor s'havia proposat en redactar-la: que pogués servir de guió als professionals per a les seves investigacions i que «alhora sigui assequible a aquells lectors que, sense haver aprofundit en els estudis lingüístics, senten les inquietuds de l'afecció i desitgen d'orientar-se d'una manera conjunta sobre els problemes que la gramàtica històrica contribueix a resoldre».

Quant al segon objectiu, crec sincerament que el text manté la seva vigència: el mèrit de la senzillesa i claredat d'exposició que li ha estat unànimement reconegut resta intacte, i desgraciadament les circumstàncies no han canviat prou per a fer-lo innecessari (els prejudicis i les manipulacions que dificultaven el nostre procés de normalització lingüística,

el dificulten encara ara). Pot ser, doncs, útil, més que als especialistes, al lector interessat però no prou informat, que vol adquirir i difondre una correcta visió de conjunt de la llengua i de la seva evolució. Per això és d'agrair la decisió del Servei de Publicacions de la Universitat de València de reeditar-lo sense retocs.

En canvi, per a l'objectiu de servir de guió als professionals de la lingüística, l'obra havia quedat en molts aspectes obsoleta, a causa de l'abundància i qualitat de les aportacions que, afortunadament, la lingüística catalana ha rebut de nombrosos especialistes –del país i estrangers– d'ençà de la seva elaboració. El problema s'ha resolt gràcies a l'esforç generós del curador de l'edició, Dr. Martí Mestre, el qual, deixant de banda un possible projecte d'actualització que li hauria resultat personalment més rendible però que inevitablement hauria desfigurat l'obra original, s'ha aplicat a reunir l'abundosa bibliografia que s'ha generat sobre el tema en els darrers cinquanta anys i a posar-la –amb els comentaris crítics adients– a disposició del lector per mitjà d'un gran nombre de notes que li permetran de fer-se càrrec de la situació actual dels coneixements i de les diferents hipòtesis avui en debat respecte de molts dels punts tractats.

Així el llibre satisfarà sens dubte les necessitats dels professionals d'avui per a les seves recerques, i els joves estudiants universitaris hi trobaran, dins els límits d'un manual fàcilment assimilable, abundosa documentació de l'evolució dels estudis de lingüística catalana en el darrer mig segle, a més d'un magnífic exemple de bon treball científic (remarquem l'encert de presentar les notes amb numeració única –que facilita les referències–, tot distingint les que són originals de l'autor de les del curador –que es presenten entre claudàtors i de vegades s'afegeixen, completant-les, a les d'aquell).

No cal dir que el cabal d'informació que aquestes notes aporten va molt més enllà del resum que Moll es proposava de fer. Només cal considerar que aquesta gramàtica històrica i la de Badia i Margarit –publicades el mateix any– constitueixen el primer intent de sistematització de l'origen i evolució del català, en una època en què els estudis de català es limitaven –a part d'iniciatives cíviques, com la dels benemèrits Estudis Universitaris Catalans– a un parell d'assignatures dels dos darrers cursos de Filologia Romànica de la Universitat de Barcelona (explicats en castellà). La simple lectura de la llista bibliogràfica, amb la cinquantena de títols que Moll hi posà i que reflectia la situació d'aquell moment

i els prop de quatre cents que el curador hi ha afegit, ja ens dóna idea del camí fet –i també del mèrit que hi tenen els filòlegs valencians i la Universitat que els ha format.

Una altra millora important respecte de la primera edició consisteix en l'adaptació de les transcripcions fonètiques –que Moll feia segons el sistema ideat per Navarro Tomás per a la Revista de Filología Española i l'Atlas Lingüístico de la Península Ibérica i avui obsolet, a l'Alfabet Fonètic Internacional (AFI), universalment vigent entre els lingüistes.

Gràcies a totes aquestes millores, la Gramàtica Històrica Catalana de Francesc de Borja Moll continua essent útil com a compendi de l'origen i evolució de la nostra llengua i pot continuar fent servici com a manual per a universitaris; i qui sap si contribuirà a desvetllar noves vocacions, per a bé de la lingüística catalana. Aquesta possibilitat hauria complagut extraordinàriament el seu autor, però potser l'hauria commogut encara més la generositat de l'esforç que tots els membres de la UV que hi han pres part hi han esmerçat, i que queda palesa en la Introducció del Dr. Ferrando. I encara que aquest no ho hagués dit, és evident que la tasca que han emprès i que han dut a terme amb el feliç resultat que tenim davant, només es pot acomplir amb un esforç col·lectiu fet amb il·lusió i amb amor: amor a l'obra que se salva de l'oblit i al seu autor novament homenatjat, però més encara amor a la ciència lingüística i per damunt de tot, a la nostra maltractada llengua que resisteix tots els embats. Sé que Moll hauria agraït profundament aquesta segona edició pel que l'afecta personalment, però sobretot perquè confirma i referma la confiança que sempre va tenir en la pervivència de la nostra llengua i en el paper que en el seu recobrament definitiu pertoca als valencians i al País Valencià. Per això em complau d'expressar a tots i cadascun dels qui hi han pres part el meu sincer agraïment, compartit pels altres membres de la família.

AINA MOLL
Palma, juny de 2006

GRAMÀTICA HISTÒRICA
CATALANA

PRÒLEG

He redactat aquest llibre amb la intenció d'oferir un resum de la gramàtica històrica del català que pugui servir de guió als professionals per a les seves investigacions i que, al mateix temps, sigui assequible a tots aquells lectors que, sense haver aprofundit en els estudis lingüístics, senten les inquietuds de l'afecció i volen orientar-se, d'una manera conjunta, sobre els problemes d'història cultural que la gramàtica històrica contribueix a resoldre.

Les dimensions previstes per al llibre no permetien altra cosa que un resum, i no he intentat fer més que això: un compendi senzill i manejable. Es feia sentir la necessitat d'una obra d'aquesta mena. Abundaven els treballs monogràfics sobre molts capítols de gramàtica històrica del català, però en mancava l'obra de conjunt que aprofités la tasca dels especialistes per oferir-la extractada i formant un cos orgànic i complet en allò essencial.

En la part de fonètica i morfologia complien força bé aquesta missió les obres modèliques de Fouché, Phonétique historique du Roussillonnais i Morfologie historique du Roussillonnais, en les quals es troben els punts bàsics de l'evolució del català admirablement sistematitzats i exposats. Es tracta, però, de dos llibres d'adquisició difícil i que, tant per l'idioma com per l'estil rigorosament tècnic en què estan redactats, resulten poc aptes per al nivell mitjà de l'estudiant espanyol de Filologia i per al nucli no menyspreable d'aficionats a les qüestions relacionades amb el català. Des d'ara, declaro que en la fonètica i en part de la morfologia he seguit molt de prop la classificació i l'enfocament que fa Fouché, però n'he modificat la forma expositiva per aportar-hi més claredat, i he mostrat la meva disconformitat amb les teories del professor francès sempre que he cregut que pagava la pena de rectificar-les o de discutir-les, amb tot el respecte de què és mereixedor aquest il·lustre romanista i catalanòfil.

Pel que fa a la formació de paraules, les dades són absolutament de primera mà, sense possibilitat d'espigolar-les d'altres investigadors, ja que els temes de sufixos i de composició amb prou feines havien estat tocats fins avui. En sintaxi s'havien fet coses de més consistència, sobretot en la Gramàtica de la llengua catalana de Fabra, editada el 1912, que després de quaranta anys de la seva publicació encara conserva valor positiu per l'excel·lent sistematització i pel cúmul de textos del català antic amb

què il·lustra i exemplifica els fets gramaticals. He de fer esment també de la *Sintaxi catalana de Par*, per bé que se circumscriu al llenguatge de Bernat Metge, i de l'excel·lent treball de Kespler sobre les conjuncions del català antic. En aquestes obres he trobat elements d'orientació molt valuosos, que he ampliat amb multitud d'exemples recollits directament dels principals textos antics i moderns. De tota manera, la part de sintaxi d'aquest llibre resulta un simple assaig de síntesi que forçosament ha de quedar molt reduït, pel seu caràcter elemental i per les poques pàgines disponibles.

Les quatre parts de la gramàtica són precedides per una introducció històrica en què s'exposen les nocions fonamentals per comprendre l'extensió geogràfica, la divisió dialectal, els factors històrics de la formació i la propagació del català, els elements lèxics de diverses procedències que el constitueixen i els probables motius de la divisió en els dos grans dialectes, l'oriental i l'occidental. S'hi assenyalen especialment algunes de les discrepàncies existents entre el llatí pròpiament hispànic i (representat avui pel castellà i pel portuguès) i el del racó nord-oriental on es va desenvolupar l'actual llengua catalana i que té moltes analogies amb el llatí de les Gàl·lies.

No pretenc haver fet amb aquest llibre una obra definitiva, ni quant als detalls de la matèria tractada ni quant a la informació bibliogràfica. Cito amb freqüència les obres que més he hagut de consultar i fins i tot procuro orientar sobre el valor d'aquestes, però no entra en el pla dels manuals de *Biblioteca Romànica Hispànica* aportar la referència bibliogràfica exhaustiva sobre cada punt d'estudi.

Quan la impressió d'aquest llibre ja estava força avançada, ha aparegut el seu homònim, obra del docte catedràtic de la Universitat de Barcelona doctor Antoni M. Badia i Margarit, elaborat amb un pla totalment diferent i amb tanta perfecció en la part de les citacions bibliogràfiques, que no dubte a recomanar-lo a tots aquells lectors que vulguen ampliar la seva informació sobre fonts d'estudi de la fonètica i la morfologia catalanes.

No vull acabar el pròleg sense donar públicament les gràcies al meu company Manuel Sanchis Guarner, el qual ha seguit atentament el procés d'elaboració d'aquest llibre i ha tingut la gentilesa de fer-me, a la vista de l'original, observacions força suggestives que han augmentat l'interès de l'obra i han contribuït a minvar-ne els errors i els defectes.

Palma de Mallorca, maig de 1952

ISBN10: 84-370-6412-0
ISBN13: 978-84-370-6412-3

9 788437 064123

Mig segle després de la seva publicació, la *Gramàtica històrica catalana* de F. de B. Moll (Madrid, Gredos, 1952) no sols conserva intactes les virtuts originals de l'obra –claredat expositiva, aportacions de primera mà sobre la formació de mots i diferents qüestions de sintaxi, etc.–, sinó que, gràcies a les correccions i a l'actualització bibliogràfica que incorpora la present edició, esdevé una eina de consulta imprescindible per als estudiosos de la filologia catalana. En certa manera, aquesta edició és una contribució pòstuma al desig de l'autor de veure actualitzats els continguts de la seva obra, alhora que perpetua el mestratge d'una figura extraordinària per a la llengua catalana.

Francesc de Borja Moll i Casesnoves (Ciutadella, 1903 - Palma, 1991), deixeble i principal col·laborador de mossèn Antoni M. Alcover, mereix un lloc singular en la romanística i en la filologia catalana pel seu paper decisiu en la redacció del *Diccionari Català-Valencià-Balear* i per obres com la *Gramàtica històrica catalana*, la *Gramàtica catalana referida especialment a les Illes Balears*, *Els llinatges catalans* i centenars d'articles científics i de divulgació dedicats a l'estudi i la defensa de la llengua catalana.

31
BIBLIOTECA
LINGÜÍSTICA CATALANA